

روش شناسی قرآن کریم (بررسی موردی ترجمه محمد یزدی (ره))

مریم صابونی^۱، محمدرضا یوسفی^۲، محمد حسن معصومی^۳

چکیده

از بارزترین عوامل موثر در توسعه علوم انسانی، تبیین روش شناسی است. این امر به پژوهشگر کمک می کند تا درک بهتری از چگونگی رویه مطالعات دینی و زمینه پرورش متون دینی پیدا نموده و از این گذرگاه می توان عوامل کشف و استخراج لایه های عمیق معنای آیات را، در قالب سبک های جدید نیز فراهم کرد. مقاله خواستار این است که با استفاده از مسیر روش شناسی به بررسی ترجمه محمد یزدی و توصیف سبک وی و همین طور به مبانی و اصول ترجمه ایشان بپردازد. محمد یزدی در ترجمه خود تلاش فراوان نموده تا جلنب امانتداری را حفظ کند. و از زهانهای دور برای ترجمه روشهایی را بیان کرده اند، و همین طور ترجمه قرآن به زبانهای مختلف، به خصوص به زبان فارسی، که از دیرباز رایج بوده است. و به جهت گستردگی سواد عمومی ایرانیان و روی آوردن به مطالعه و توجه به معانی قرآن، روند ترجمه روبه افزایش بوده و با استقبال گسترده مردم ایران مواجه گردیده است. ترجمه محمد یزدی از ترجمه های مشهور در دوران اخیر بوده، که در تا سیس شیوه ترجمه امروزی مصحف شریف، به نثر معیار و معاصر سهمی بسیار داشته، و اما با بررسی اجمالی ترجمه قابل دریافت است که، روش ترجمه وی، وفادار - معنایی و احیاناً تفسیری - آزاد و کنار آن توصیفی - تحلیلی بوده است.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، ترجمه، محمد یزدی، روش شناسی.

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران

۲. استادیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، قم، ایران (نویسنده مسئول)

savabegyousefi@gmail.com

۳. استادیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، قم، ایران

۳۲

دوره ۱۲، شماره ۴، پیاپی ۳۱
زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۳-۰۵-۱۰

تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳-۱۲-۲۸

صص: ۱۳۷-۱۱۹

شابا چاپی: ۵۵۹۹-۲۳۲۲

رتبه علمی

ب

بررسی سخت کوهی در:
JOURNALS.MSRT.IR

۱- مقدمه و بیان مسئله

قرآن کریم، اساس قانون و قانون اساسی ما و سنگ بنیادین فرهنگ اسلامی است. و یکی از جویبار های مهم دانش که در کنار سایر جویبار های شفاف معرفت، از منبع عظیم و جو شان علوم و معارف قرآن کریم منشعب شده، ترجمه قرآن کریم است. ترجمه قرآن به زبان های غیر عربی با گسترش اسلام رو به فزونی نهاده و این روند در کشور پهناور ایران در سالهای اخیر رشدی فزاینده داشته است. آن چنان که قلم هایی از قشرهایی گوناگون برای پاسخ گویی به نیاز جامعه، به ترجمه گویا از قرآن روی آورده اند و برای هر چه بهتر و کامل تر شدن آن ها از هیچ تلاشی دریغ نکرده اند. (جواهری، ۱۳۸۷، ۲۲۱) با این حال از زمان پیدایش سنت ح سنه ترجمه قرآن کریم در میان سده های چهارم هجری و ظهور ترجمه تفهیم سیر طبری (آذرنوش، ۱۳۷۵، ۲۱) که پس همواره ترجمه قرآن با مسئله مفهومی و استنباطی زبان عربی در حوزه های مختلف چون صرف، نحو، لغت و بلاغت و... روبه رو بوده است. بنابراین مداومت، پیشرفت ترجمه های قرآن ضرورتی انکار ناپذیر است. و این عزیمت رو به رشد، که به استخراج روش و سبک جهت کشف و لایه برداری از سطوح مختلف کتاب هدایت راه یافته است و همین ابزاری سودمند برای تفکر و کار بر روی قرآن کریم به شمار می رود. (ح سینی طهرانی، ۱۳۸۴، ۶۶) می توان بیان کرد که یکی از راههای تفهیم و تفهم قرآن ترجمه آن است. بنابراین مترجم در مواجهه با قرآن نخست باید مسلط بر زبان (مبدا) و زبان ترجمه (مقصد) و همچنین اطلاعات و شناخت کافی از هر دو زبان داشته باشد و دانستن معنای کلی برای ترجمه زبان مبدا تنها کافی نیست، بلکه مترجم باید مفاهیم دقیق کلمات را دریابد و ظرایفی که به سبک و شیوه بیان نویسنده مربوط می شود را درک کند. (ناظمیان، ۱۳۸۶، ۲) ناظر بر اهمیت دار بودن ترجمه قرآن کریم، که پژوهش حاضر به دنبال ارزیابی تخصصی و نظام مند ترجمه محمد یزدی و براساس نظریه خانم والر کارمن گار سس (۱۹۹۴) است. انتخاب ترجمه یزدی نیز بدان جهت است که رویکرد وی، غالباً مخاطب محور بوده، و به زبان مقصد اهمیت بیشتری داده است. (جواهری، ۱۳۸۳، ۲۳۲) و با وجود تالیفات بسیار فراوانی که پیرامون ترجمه، از عربی به فارسی یا بالعکس انجام گرفته است؛ اما تاکنون پژوهشی جهت ارزیابی سطح روش شناسی ترجمه محمد یزدی صورت نگرفته است. و سبک ترجمه آیت الله محمد یزدی (ره) به صورت کامل توضیح داده نشده است. و در پاسخ به این سوال تلاش می شود که با تطبیق ترجمه های گوناگون و با تکیه بر منابع تفهیمی و لغت شناسی و تعمیق در سطوح مختلف ساختاری ترجمه و راهی در جهت بهره برداری بهتر از مفاهیم قرآنی باشد.

اهداف و سوالات پژوهش :

هدف تحقیق، بررسی و استخراج است. و در این راستا روش شناسی، همواره در راه انتقال معارف در میان بشریت بسیار مفید و قابل ارزش است؛ که مقاله می گوید به یک سری از سوالات پاسخ دهد و اینگونه مطرح می کند که روشهای سبک ترجمه محمد یزدی چگونه است ویژگیهای مثبت و منفی ترجمه محمد یزدی را بیان کنید؟

پیشینه پژوهش

پژوهش های متعددی در قالب کتاب، پایان نامه، مقاله در این موضوع ترجمه به رشته تحریر در آمده است و از جمله می توان نام ببریم:

کتابها: روش شناسی ترجمه قرآن کریم مولف محمد حسن جواهری در پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در قم که انتشارات سبحان در سال (۱۳۹۱) که در اصول کلی و مباحث نظری مربوط به ترجمه قرآن بر اساس مقتضیات روش شناسی ترجمه مورد بحث قرار گرفته است. اصول و مبانی ترجمه به تحقیق محمد علی نجارنا شرانته انتشارات مبین در رشته در سال (۱۳۸۴) بوده است. در سنامه ترجمه محمد حسن جواهری در پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محل نشر قم در سال (۱۳۸۸) بوده است. منطق ترجمه قرآن به تحقیق محمد علی رضایی اصفهانی از مرکز جهانی علوم اسلامی محل نشر قم در سال (۱۳۸۶) است.

پایان نامه ها: روش شناسی ترجمه قرآن بررسی موردی ترجمه کاظم ارفع به تحقیق محمد جواد حبیبی در دانشگاه قم (۱۳۹۹) که به معرفی روشهای ترجمه و تکیه بر اصول و مبانی روش شناسی می پردازد.

مقاله ها: از جمله مقالاتی که در ترجمه محمد یزدی به رشته تحریر در آمده است:

- بررسی آیات قرآن کریم براساس الگویی خانم کارمن گارسس نویسنده ناظم آوا، پژوهش های زبان عربی، بهار و تابستان ۱۴۰۲، شماره ۷ صفحه ۶۷ تا ۸۷. نقد و ارزیابی ترجمه قرآن بر اساس نظریه گارسس (مطالعه موردی: سوره بقره) نویسنده محمد حسن امرائی، مجله مطالعه ترجمه قرآن و حدیث پاییز و زمستان ۱۳۹۷، شماره ۱۰، صفحه ۱ تا ۴۶.

- مقاله آسیب شناسی ترجمه فارسی محمد یزدی از قرآن کریم نویسنده سندگان زهره باقری، یحیی معروف، جهانگیری امیری، مجله مطالعات ترجمه قرآن و حدیث پاییز و زمستان ۱۳۹۶، شماره ۸ تا ۳۳.

ریشه شناسی واژه ترجمه

در ریشه لغوی " ترجمه " اختلاف فراوانی دیده می شود (خرم شاهی ، ۱۳۷۷ ، ۱ ، ۵۱۴) لغت شنا سان نظره‌های گوناگونی درباره ریشه ترجمه و اصل کلمه " ترجمه " دارند (بی آزار شیرازی ، ۱۲۶-۱۲۷) گروهی آن را یک لغت عربی می دانند که چند دسته اند بیان شده است که عبارتند از :

دسته ای که آن را از کلمه " ترجم " رباعی به حساب آورده اند ، مانند مولفین " المعجم الوسیط " (انیس و دیگران ، ۱۰ ، ۸۳) دسته ای آن را برگرفته از کلمه " رجم " به معنای " سخن گفتن از روی حدس و گمان " دانسته اند (راغب اصفهانی ، ۱ ، ۳۴۵) . جمعی دیگر آن را هم در ذیل کلمه " ترجم " و هم در زیر کلمه " رجم " آورده اند . مانند ابن منظور در " لسان العرب " (ابن منظور ، ۲ ، ۲۶ و ۵ ، ۱۶۲) در کتاب " منتهی الارب " (صفی پور ، ۱ ، ۱۲۴ و ۲ ، ۴۳۶) نیز به همین روش آمده است .

عده زیادی این کلمه را غیر عربی و معرب دانسته اند و از اینکه از چه زبانی وارد عربی شده است ، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد . برخی این کلمه را از کلدانی و از رجم به معنی افکندن می دانند . (خسروی حسینی ، ۲ ، ۷۶) ترجمه ریشه آرامی دارد و طرفداران این فرضیه بر این باورند که کلمه ترجمه و ترجمان و دیگر مشتقات آن " ترگوم " یا " ترگومین " از زبان آرامی گرفته اند و در عربی رواج یافته است . و عده ای دیگر کلمه ترجمه را از " ترجمان " و معرب از " ترزبان " یا " ترزبان " در زبان فارسی گرفته اند . " ترزبان " به کسی می گویند که زبانی به اصطلاح چرب و نرم داشته و خوش سخن باشد (جواهری ، ۱۳۸۳ ، ۵-۶) .

معنی شناسی ترجمه

معانی و مفاهیمی اصطلاحی ترجمه می توان به این موارد اشاره نمود :

الف : ترجمه در معنایی بین زبانی (برگرداندن گفتار یا نوشتار از زبانی به زبان دیگر) که متداول ترین معنایی ترجمه است . (ابراهیم انیس ، المعجم الوسیط ، ۱ ، ۸۳) .

ب: ترجمه در معنای درون زبانی (تفسیر و شرح سخن به همان اصلی) ، ترجمان نیز در این معنا بکار رفته است ؛ چنان که ابن عباس را ترجمان القرآن لقب داده اند . (طریحی ، ۱۳۷۵ ، ۶ ، ۲۱) .

ج : ترجمه در معنای تفسیر سخن به زبان دیگر که شامل ترجمه های تفسیری نیز می شود . (بهارزاده ، مقاله ترجمه پذیری قرآن ، مجله بینات ، ش ۲۴) .

د: ذکر کردن سیرت و اخلاق و نسب شخص، مانند کتاب التراجم. در این معنا اصطلاحی در علم رجال و حدیث است که شرح حال بزرگان یا راویان را شامل می شود (حیدری، ۱۳۸۱، ۷۹-۸۰)؛ (الذریعه، ۲، ۵۵-۹۸) به مقدمه کتاب که دیباچه از کتاب است "ترجمه الكتاب" گفته می شود (المنجد فی اللغه، ۶۰) تبلیغ و رساندن کلام به کسی که آن را شنیده است و در تصوف ترکی به کسی که طریقه صوفیه را به مبتدی القاء می کند، "ترجمان" گفته می شود (دکتر رامیار، تاریخ قرآن، ۶۴۶). تفسیر و تقریر به زبان های دیگر از معانی ترجمه است. (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۰). و چنانچه در نهج البلاغه آمده است "تراجم ينطق علی السنتهم" مشهورترین و متداول ترین معنای ترجمه، نقل برگردان مفهومی از زبان به زبان دیگر است (صحیح بخاری، ۵).

اهمیت و ضرورت ترجمه

اسلام روشی برای همه جهانیان بوده که بر اساس و پایه قرآن کریم نهادینه گردیده و از این جهت، همگان باید از درون مایه کتاب آسمانی اطلاع داشته و ساده ترین راه دست یابی به چنین هدف ترجمه است از این رو ترجمه قرآن به هر زبانی که باشد گشایش راهی برای صاحبان آن زبان به سوی معارف الهی و علوم قرآنی و راهنمایی آنان به این اصول مقدس است و از این رو اهمیت آن روشن می باشد. پرواضح است که ترجمه قرآن کریم از پاک ترین و مقدس ترین راه های خدمت به آستان قرآن و همین طور دین اسلام است. زیرا معانی نهفته در قرآن کریم حقایقی ارزنده است و این مترجم، که با توانایی و دقت و فکر سلیم و قابلیت خویش، راه آشنایی با معارف قرآن را به روی تشنگان آن می گشاید و آنان را از آبشخور قرآنی سیراب می سازد. در بحث ضرورت ترجمه ی قرآن و رد نظریه مخالفان سخنان فراوانی گفته شده است. اما به لحاظ اهمیت موضوع ترجمه در اینجا به دو دلیل در ضرورت ترجمه قرآن بسنده می کنیم:

۱-۱ همگانی و جهان شمولی بودن پیام قرآن

ترجمه قرآن به زبانهای مختلف از چند جهت لازم و ضروری است. قرآن دعوت الهی است و در بسیاری از آیات قرآن، به وضوح جهانی بودن این کتاب الهی و رسالت پیام مورد تاکید واقع شده است.

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا (۱)

بزرگ و والاست، آن خدایی که فرقان " قرآن " را بر بنده اش فرو فرستاد تا برای جهانیان بیم دهنده باشد. با عنایت به اینکه آموختن زبان عربی برای همه جهانیان امکانپذیر نبوده و از طرفی می بایست قرآن و آیات الهی در هر عصری به گوش جهانیان می رسید پس به ناچار باید قرآن ترجمه شود.

۲-۱ تبلیغ قرآن

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تُلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (۴۴)

به سوی تو این ذکر " قرآن " را فرستادیم تا برای مردم آنچه را که به سوی آنان فرستاده شده، روشن کنی و باشد که بیندیشید.

با توجه به این که ترویج قرآن بعد از تبلیغ و تبیین پیامبر(ص) بر عهده جاز شینان واقعی آن حضرت خواهد بود و تفکر در انسان ها که پایه و اساس رسیدن به خوشبختی است با تبلیغ آیات الهی ارتباط تنگاتنگ داشته لذا غایت این هدف بسیار والا برای بسیاری از انسان های که با زبان قرآن آشنا نیستند فقط از طریق ترجمه امکان پذیر است (محمدی، ۱۳۸۹، ۲۳).

۳- روش های ترجمه قرآن

یکی از مباحث مهم زبان شناختی ترجمه، بررسی روش های مختلف ترجمه است. مقصود از روش های ترجمه شامل شیوه فراهم آوردن آن و یکسری شاخص های که در ترجمه لحاظ شده است می باشد. شناخت روش ترجمه علاوه بر آن که در ترجمه نظم خاصی را ایجاد می نماید، یک ارتباط تنگاتنگ بین ناقد و مترجم ایجاد نموده و آسیب هایی که ممکن است گهگاه در ترجمه دیده شود را جلوگیری می کند. درباره روش های مختلف ترجمه از سوی لغت شناسان تقسیم بندی مختلفی ارائه شده است.

۳-۱ ترجمه لغوی یا لفظ به لفظ

اولین روش در ترجمه قرآن ترجمه کلمه به کلمه است. در این روش مترجم به جای هر کلمه از زبان مبدا، کلمه های از زبان مقصد را جایگزین می کند. در این نوع ترجمه، دغدغه اصلی مترجم حفظ اعلت است. این نوع ترجمه غالباً به دلیل نارسا بودن نسبت به سایر انواع ترجمه از مقبولیت کمتری برخوردار

است. این شیوه ترجمه در واقع به صیغه و ساختار عربی در آوردن کلمات فارسی است (نجاوریان، ۱۳۸۸، ۱۳).

واژگان متن مبدا در آن از نظر لغوی و نه از معنایی و محتوایی، یک به یک به زبان مقصد معنی می شوند بدون اینکه به جهات دیگر زبان توجهی شود. و ویژگی های این ترجمه را می توان چنین برشمرد: ساختار نحوی، صرفی و لغوی از مبدا عیناً وارد زبان مقصد می شود بدین جهت که عناصر و ساختار نحوی در زبان مقصد (متن ترجمه) فاقد نظم و ترتیب سازگار با ساختار نحوی آن زبان است (قلی زاده، ۱۳۸۴، ۴۸).

۲-۳ ترجمه جمله به جمله

در این شیوه ترجمه کوشش مترجم این است که تا راهی میان افراط و تفریط برگزیند، نه روش تحت اللفظی و نه روش آزاد را بپیماید. بلکه سعی می کند تا پیام و هدف اصلی متن را برای مخاطب بیان کند در ضمن آنکه تلاش می کند که تا خصوصیات لفظی متن اصلی را در قالب مناسبی بازسازی نماید و به زبان مقصد انتقال دهد (رضایی، ۱۳۸۳، ۵۴). این ترجمه اغلب خوش خوان تر از ترجمه های پیشین است و برای مترجمان از ترجمه وفادار، ساده تر است. در این جابه برخی ویژگی های در این نوع ترجمه، به ساختار های ادبی و بلاغی متن مبدا به سان ترجمه وفادار، وفادار نیست. تعادل معنای ترجمه بیشتر از جنبه های ادبی است و واحد ترجمه اغلب جمله است و انسجام ترجمه بیشتر در ترجمه وفادار است زبان ترجمه معیار است (جواهری، ۱۳۸۳، ۱۷).

۳-۳ ترجمه آزاد یا تفسیری

در این شیوه مترجم همت خویش را صرف واضح کردن پیام کلام می کند و می گوید به صورت کامل مضمون و معنای کلام را درک کند و در ذهن مجسم کند. در این نوع ترجمه که اغلب مترجمان و اهل نظر آن را بدترین نوع ترجمه می دانند. در این روش می توان از هر جمله و کلمه ای که مناسب است استفاده کرد تا مطلب به مخاطب القاء شود، اگر چه حجم کلمات و جملات ترجمه با متن اصلی مناسب نباشد و کم و زیاد گردد. دکتر قلی زاده در تعریف ترجمه آزاد آورده است که بعضی از مترجمان با توجه به نامفهوم بودن ترجمه پیشین بر آن شدند که خود را از قید "حرفی" و تحت اللفظی رها سازند و به ترجمه معنی و مفهوم قرآن پردازند و با حفظ معنای اولیه، آن را به زبان دوم بازگو کنند و خلاصه تفاسیر را لا به لای ترجمه بگنجانند (جواهری، ۱۳۸۳، ۲۴). در ترجمه آزاد متاسفانه از ریزه کاری و هنرهای ادبی و مزلیای

دیگر قرآن مورد غفلت قرار گرفته است، به عنوان نمونه در آیه ۳۶ سوره بقره "فازَلَهُمَا ال شَيْطَانَ عَنهَا" معنی آنها از ترجمه افتاده و چنین ترجمه شده است، شیطان آدم و حوا را به لغزش افکند.

اصول و مبانی ترجمه قرآن

پیش از بررسی مبانی ترجمه، واجب و ضروری است که تفاوت "مبنا" و "اصل" مشخص شود. لغت شناسان در نوشته های خود تا جایی که مقدور است بین اصل و مبنا تفاوت واضحی نیاورده اند. بعضی از نویسندگان این دو را به جایی یکدیگر آورده اند. و بین برخی منابعی که این دو را از هم جدا کرده و بین آنها اختلاف نظر فراوانی دیده می شود. به این ترتیب که "اصل" قاعده و قانونی است که مورد اتفاق نظر همه مترجمان قرار گرفته است؛ مانند انتقال به صورت کامل متن مبدا به زبان مقصد، و همین طور "مبنا" قاعده و پیش فرضی است که مترجم در ابتدای کار به مانند یک اصل بسیار مهم برای خود می یابد خواه دیگران بپذیرند یا نپذیرند (جواهری، ۱۳۸۳، ۷۶).

۱- مبانی زبان شناختی

مبانی زبان شناختی از مبانی اطلاق می شود که مفسران گذشته، نوعاً این مبانی را دانش های نظیر منطق و اصول فقه می دانسته اند. اما امروزه با توسعه و تعمیق مسائل علم زبان شناختی و اصول و مبانی هرمنوتیک جدید در غرب و راه یافتن برخی از این مباحث به حوزه تفسیر قرآن، ضرورت سامان بخشیدن به مبانی زبان شناختی و آیات و مفاهیم قرآن را پیش از پیش مسجل می سازد. مواردی نظیر، قابل فهم بودن قرآن، زبان مفاهیم، و اختصا صی بودن یا عمومی بودن در فهم قرآن، ولایه ها و سطوح معانی قرآن نسبت یا عدم نسبت برداشت های قرآن که از مهم ترین این مباحث است. و همین طور که می توان گفت: مبانی زبان شناختی دارای چهار محور کلی زبان است که ترجمه را می توان در پایه کلی مطابق بر سیستم زبانی که خود شامل واژگانی، دستوری، معنایی و آوایی است طبقه بندی کرد.

۲- مبانی تفسیری

در حوزه علوم قرآنی و زبان قرآن یکی از مباحث مهم مبانی تفسیری است. موارد زیر را می توان از جمله مهم ترین اصول و بنیان های تفسیر قرآن دانست. در نظر گرفتن قرائت قرآن، توجه به مفاهیم کلمات در زمان نزول، و در نظر گرفتن اصول و قواعد زبان و ادبیات عرب (محمدکاظم شاکر، ۱۳۸۲، ۱/ ۶۰) به عنوان نمونه

در جایی که یکی از ارکان جمله به طور غیر معمول بر ارکان دیگر تف سیر پرداخته اند؛ البته این مبنا مستلزم پذیرش مبانی غیر فرعی دیگری است که موارد زیر از آن جمله است: ۱- الفاظ قرآن کلام خداست ۲- خطا به پیامبر راه نیافته است ۳- پیامبر در گرفتن وحی و نیز پیام آن به مردم از هرگونه خطا و اشتباه مصون بوده است ۴- از قرآنی که ابلاغ شده نه چیزی کم و نه چیزی اضافه شده است. رد هریک از این مبانی و پیش فرض ها می تواند چهره تف سیر قرآن را عوض کند. به عنوان نمونه اگر کسی معتقد باشد که الفاظ قرآن از خدا نیست بلکه از آن پیامبر است؛ به این معنا که پیامبر (ص) یک تجربه درونی با عالم غیب بوده است و پس از این تجربه آیات و سوره های قرآن را به زبان رانده است، و در این صورت، قرآن موجود خود تفسیری از تجربه وحیاتی بودن پیامبر محسوب می شود. بنابراین تفسیر قرآن برای کلام خدا محسوب نمی شود بلکه تفسیری بر کلام پیامبر است. (محمد کاظم شاکر، ۱۳۸۲، ۱).

۳- مبانی کلامی

بخشی از مبانی یک مترجم مربوط به مبانی کلامی است که معمولاً در آیات متشابهات است که مباحثی چون عصمت خداوند، عصمت انبیاء، جبر و اختیار هدایت و ضلالت و مانند اینها... می باشد. یکی از دشواریهای موجود در ترجمه قرآن، اشتغال آن بر یک سلسله مسائل و موضوعات اعتقادی است که به طور کلی مطرح می شود و برخی از آنها مسلماً از آیات متشابه قرآن است. چیزی که مساله را با چالش مواجه کرده است وجود آراء و عقاید گوناگون و ناهمگون در میان ملل و صاحبان نحله ها، و فرقه های کلامی است. واضح است که یک مسلمان نمی تواند از اعتقادات پذیرفته شده در مذهب خود دست بردارد و درباره آن بی تفاوت باشد. او باید قرآن را طبق اصول مسلم خود ترجمه کند، زیرا اگر چنین نکند خواننده ترجمه گمراه می شود و چه بسا گرفتار عقاید باطل می شود به هر حال یک مترجم شیعی قرآن باید مبانی کلامی شیعه را رعایت کند. (علی نجار، ۱۳۸۱، ۵۱)

۴- مبانی فقهی

یکی دیگر از مبانی در ترجمه می باشد که یک مترجم باید عنایت کافی به آن داشته باشد، لزوم رعایت مبانی فقهی است که مترجم باید بر وفق معتقدات اختصاصی مذهب و مکتب خود قرآن را ترجمه کند تا موجب گمراهی خواننده ترجمه نشود. و به همین دلیل بین آراء فقهی مذاهب اسلامی اختلاف دارند. مترجم

بر خود واجب می‌دارد که به اصول شیعی اشاره کند و غیر از این خواننده برداشت اشتباه داشته باشد و تعارض ایجاد کند و همین باعث ایجاد شبهه می‌شود. در مسایل فقهی مثالها بسیار است که به عنوان مثال در ترجمه آیه وضو (سوره مائده ۶) که از صدر اسلام فهم و عملکرد شیعه و اهل سنت درباره وضو، که مبتنی بر این آیه است و با هم فرق داشته است که یکی در جهت شستشوی دست یعنی از نوک انگشتان تا مرفق (آرنج) طبق فهم و عملکرد اهل سنت و یکی بالعکس از آرنج تا نوک انگشتان طبق فهم و عملکرد شیعه است دیگر آنکه شیعه از *وَأَمْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ* مسح سر و پا در می‌یابد و اهل سنت از همین عبارت قرآنی مسح سر، و شستشوی پا را در می‌یابد و هریک برای قرائت خود دلایل نحوی هم ارائه می‌کنند.

زندگی نامه آیت الله محمد یزدی

آیت الله شیخ محمد یزدی در ۱۰ تیر ماه ۱۳۱۰ در شهرستان وزنه اصفهان در خانواده ای متدین متولد شد، و در ۱۹ آذر ماه ۱۳۹۹ دارفانی را وداع گفت. او رئیس سابق قوه قضائیه، عضو سابق شورای نگهبان، نماینده استان قم در مجلس خبرگان رهبری، دبیر جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دبیر شورای عالی حوزه‌های علمیه و نماینده مجلس شورای اسلامی بود. جد آیت الله محمد یزدی، مرحوم شیخ محمدعلی بود که حدود صد سال پیش از یزد به اصفهان مهاجرت کرد، و پس از مدتی کوتاه توانست در حوزه علمیه اصفهان به درجات بالای علمی دست یابد. او از سمت مرحوم آقا نجفی رئیس وقت حوزه علمیه اصفهان برای مباحثه و مناظره با کشتیش های آرامنه جلفای اصفهان مامور شد، و توانست به خوبی بر همه آنان فائق آید، و از آن زمان به "شیخ یزدی" شهرت یافت. پدر او "شیخ علی یزدی" از روحانیون سرشناس اصفهان بود که امامت جماعت مسجدی را نیز برعهده داشت، و از شاگردان شیخ عبدالکریم حائری بود. مادر آیت الله یزدی نیز از خانواده ای متدین بود، که پدرش مرید شیخ یزدی بود و همین ارادت در ازدواج پدر و مادرش موثر بود.

ترجمه آیت الله یزدی

ترجمه محمد یزدی از ترجمه های فارسی معاصر است، این ترجمه با حروف چینی رایانه ای و براساس خط عثمان طه با مجوز مرکز ترجمه و نشر قرآن کریم منتشر شده است. وی اصولی خاصی را در ترجمه خود مد نظر داشته است، و از محوری ترین اصل در این ترجمه، روان، گویا، ساده و رسایی تعبیر است. براین

اساس از عرب زدایی شدید و فارسی‌گرایی افراطی و بیان آنچه مفهومی برای عموم مردم دشوار است، پرهیز شده است. و تلاش شده است ترجمه با متن قرآن تا حد امکان برابر است و معادل تمام الفاظ، حروف و موقعیت آن‌ها در کلام برابر باشد، و معادل تمام الفاظ، حروف و موقعیت آن‌ها در کلام، آنجا که گویا معنایی خاص بوده در ترجمه آورده شود. برپایه این اصل، مواردی که حذف آن در کلام عرب متعارف است و هرگاه برای فهم معنی، ذکر کلماتی بیشتر از آنچه در متن قرآن آمده نیاز بوده، آنها را در گوشه و قلاب و امثال آن آورده است (استاد حسین استاد ولی، ۱۳۷۴، ش ۸).

مدل سنجش و ارزیابی کارمن گارسس (۱۹۹۴م)

نظریات مختلفی جهت ارزیابی کیفیت متون ترجمه شده، پیش‌نهاد است. یکی از نظریه‌ها، مدل ترکیبی خانم کارمن والر گارسس زبان‌شناس اسپانیایی است، که می‌تواند در چگونگی ارزیابی موثر متون ترجمه شده موثر باشد؛ مدلی ترکیبی در ارزیابی ترجمه ارائه نموده که مرکب از مدل پیشنهادی وینه و داربلنه (۱۹۵۸) و آراء دیگر صاحب‌نظران در امر ترجمه همچون نایدا، نیومارک، دلیسل، مونن، نوبرت است (رشیدی و فرزانه، ۱۳۸۹، ۴۳-۴۴). تحقیق پیش‌رو، به ارزیابی کیفیت ترجمه منتخب سوره بقره، به قلم یزدی می‌پردازد. مدل گارسس ابتدا قالب این پژوهش انتخاب شده است. در الگوی گارسس، ترجمه‌ها از دو منظر کفایت و مقبولیت نیز باید ارزیابی شوند. (رشیدی و فرزانه، ۱۳۸۹، ۶۸) از این جهت تعیین سنجش ترجمه‌ها، خصوصیات جدیدی در دیده داریم که عبارتند از:

الف - ویژگی‌های و خصوصیات مثبت.

ب - ویژگی‌های و خصوصیات منفی.

هر یک از خصوصیات دارای زیر شاخه‌های هست که تعیین‌کننده جنبه‌های مثبت و منفی است. با اتکا به الگوی سنجش گارسس در ترجمه سوره بقره، به قلم یزدی مهیا می‌شود.

تطابق ترجمه‌های نظریه گارسس در ترجمه محمد یزدی

۱- تعریف و توضیح

توضیح افزودن اطلاعاتی است که در پی اختلافات فرهنگی بین زبان اصلی و مقصد ضروری است (گارسس، ۱۹۹۴، ۸۰) به نقل از (رحیمی خویگانی، ۱۳۹۶، ۷۲) آرای تفسیری، دخالت فراوانی در ترجمه

یزدی دارد، به گونه ای که کمتر صفحه ای را می توان یافت که تاثیر تفه سیر در آن قابل ملاحظه نباشد. (جواهری، ۱۳۸۳، ۲۳۶) این توضیحات در ترجمه محمد یزدی دیده می شود که عبارتند از:

الف - توضیحات پایانی درپاورقی

ب- توضیحات داخل پراتنز

ج- توضیحات تفسیری در متن ترجمه

الف - توضیحات پایانی در پاورقی

آیت الله یزدی، به خاطر شبهه ای که در تمام معانی و بیان مفاهیم قرآنی داشته، برخی واژگان زبان مبدا را هم در زبان اصلی ترجمه، و همین طور

در پانوشت هم توضیح داده است. وی، در ترجمه منتخب سوره بقره در واژه نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ در تعریف ماده

«یسومونکم» آورده است که «یسومون» از «سوم» به معنای «وارد نمودن» است (یزدی، ۱۳۸۳، ۸).

ب - توضیحات تفسیری داخل پراتنز

محمد یزدی فراوان از کمانک برای توضیح آیات گوناگون استفاده می کند که گاهی آنقدر زیاد و خسته کننده است.

لِّلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿۳﴾ آنانند که به غیب (نهان چون خدا، فرشتگان و وحی) ایمان دارند.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ (۲۱۶) جنگ بر شما نوشته شده (واجب گردیده) است.

ج- توضیحات تفسیری در متن ترجمه

گزیده کوتاه در ترجمه محمد یزدی، شاهد بر ارائه توضیحات تفسیری داخل در متن است. بنابراین این ترجمه را تفسیری نیز نامید. نمونه های اکتفا می شود:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ (۱۲۸)

پروردگارا ما هر دو (پدر و پسر) را مسلمان و تسلیم در برابر خودت قرار بده و از فرزندان و نواده های ما امت و جمعیتی را که مسلمان و تسلیم تو باشند، قرار بده.

وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (۴۵)

«به راستی که آن سنگین و گران است مگر بر فروتنان که دلی رام و آرام دارند.»

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ (۱۷۸)

قصاص بر شما نوشته شده و مقرر گردیده است که آزاد در برابر آزاد .

به کار بردن از تو ضیح در ترجمه متون مقدس و غیر مقدس ، همی شه مطرح بوده است . ترجمه پژوهان، ترجمه ای که همراه با پراوتزها و پانوشت ها و توضیحات باشد، ترجمه تفسیری می نامند و برای آن جایگاه ویژه ای قائل هستند (جواهری ، ۱۳۸۳ ، ۵۵-۵۸) ؛ بنابراین ترجمه یزدی را سزاوار است ، ترجمه ای که بسیار در آن توضیح و تفسیر داشته است .

۲- افزایش معنا

بسط نحوی یعنی مفهومی که در مبدا به تلویح بیان شده ، باید در زبان مقصد تصریح گردد (متقی زاده و نقی زاده ، ۱۳۹۶ ، ۱۷۷) .

وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا (۱۴) چون با هم ردیفان شیطانهای خود خلوت کنند می گویند .

وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ (۲۰۲) و خداوند به سرعت حسابرسی می کند . {تبدیل ترکیب اضافی به جمله فعلیه }
 إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ (۱۴) جز این نیست که ما با (اظهار ایمان ، مومنان را) مسخره می کنیم . { بیان جمله به جای حرف }

در تمامی آیات ، به صورت واضح ملاحظه می شود که تعداد الفاظ در متون که ترجمه شده ، خیلی بیشتر از متون اصلی است .

۳- تغییر نحو یا ساختار

برخی ساختارهای زبان مبدا ، در زبان مقصد وجود ندارند . لذا مترجم ، برای یافتن معادلی مشابه ، ناچار به شکست قواعد نحوی زبان مبدا می شود؛ زیرا در فرآیند ترجمه ، علاوه بر برگردان عناصر معنایی و واژگان ، ساختار نحوی زبان مبدا نیز باید به زبان مقصد انتقال یابد صیادانی و همکاران ، ۱۳۹۶ ، ۱۰۲) .

وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ (۷۲) و حال آنکه خدا آنچه را پنهان می داشتید ، آشکار گردانید . { تغییر مخرج به متعدی }

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (۱۵۷) و آنان همان کسانی هستند که هدایت شده اند . { تغییر جایگاه مبتدا «اولئك» با خبر «المتقون» برای انتقال معنای حصر }

إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (۳۲) که تویی آن دانایی که کارهایش حکیمانه و هدف دار است. {تبدیل صفت به جمله وصفیه اسمیه }

۳- توضیح و بسط معنا

توضیح یا بسط معنایی قسمتی از متن که ضرورت دارد، در متن مقصد تصریح گردد، این بسط معنوی مثل بسط و قبض نحوی، خاص همه زبان هاست. (نیومارک، ۱۹۸۸، ۹۴).

وَأَذِ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا (۷۲) و یاد کنید آنگاه که را که کسی را کشتید و دربار آن اختلاف کردید و هر کدام آن را از خود رد کرده، به گردن دیگری می انداختید.

قُلْ بَلْ مَلَأَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا (۱۳۵) بگو: نه بلکه راه و روش ابراهیم را که حق گرا بود. {آوردن قید منفی نه برای تاکید و توضیح معنی است}

نکته جالب در ترجمه یزدی، بسط معنایی و تفسیری به واو عطف است که از شاخص های سبک نویسندگی مترجم، تبدیل شده است.

ویژگی های منفی در ترجمه محمد یزدی

۱- کاهش الفاظ

قبض نحوی، به کار بردن یک واژه در زبان مقصد در برابر چند واژه از زبان مبدا است (متقی زاده و تقی، ۱۳۹۶، ۱۷۸).

تَصَوْمُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ (۱۸۴) و روزه داشتن برای شما بهتر است. {تاویل جمله موصولی به مصدر }
وَأِذَا قُلُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ﴿۷۶﴾ و چون مومنان را ملاقات کنند، منافقانه می گویند. {قبض جمله

موصولی به اسم فاعل «مومنان» }
وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۳۰﴾ ما با ستایش تو [تو را] تنزیه می کنیم
و به تقدیس می پردازیم فرمود من

چیزی می دانم که شما نمی دانید. {حذف معنای جارو مجرور «لک» }

۲- بسط خلاقه

کنارگذاشتن کلیه شیه های غلط در ترجمه، بسنده نکردن به اندوخته ذهنی در معانی واژه ها، توجه به ویژگی زبان مقصد، ترجمه ای خلاق پدید می آورد (صیادانی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۰۹).

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً **(۸۱)** « نه ، حقیقت این است که هرکس کار بدی کند » { این عبارت " حقیقت این است " در زبان اصلی معادلی ندارد ؛ بلکه انتشار خیال مترجم است }
 فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِن كُنْتُمْ **صَادِقِينَ ﴿۹۴﴾** « اگر در این ادعا را ستگوئید ، مرگ را آرزو کنید » { عبا " در این ادعا " معادلی ندارد و از تولید علایق مترجم است }
 قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ **(۹۷)** « ای پیامبر ، هرکس با جبرئیل ، فرشته وحی ، دشمن اشد » { عبارت های " ایپیامبر " و " فرشته وحی است }

۲- اشتباه مترجم

اشتباه مترجم به دانش و آگاهی مترجم از ترجمه برمی گردد . گاهی اوقات چون مترجم مطالب را نامفهوم دریافت می کند باعث می شود ؛
 که منجر به انتقال نادرست مفاهیم به مقصد می شود.
 وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ **(۹۷)** « و بدون تردید موسی با آن دلایل روشن به پیامبری نزد شما آمدند. فعل ماضی " جاء " لازم است به واسطه حرف جر " باء " متعددی گردیده است . گفته می شود حرف جر " باء " در کلمه " بالبینات " حرف تعدیه است نه مصاحبت ؛ بنابراین معادل دقیق فعل " جاء " به همراه حرف " باء " واژه " آورد " است ، نه " آمد " .

(صافی ، ۱۴۱۸ ، ۱ ، ۲۰۰) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۳- ترجمه تحت اللفظی

ترجمه تحت اللفظی جزء ترجمه های مقید به متن مبدا است . (قلی زاده ، ۲۳ ، ۱۳۸۰) که در آن ساختمان دستوری زبان مبدا به نزدیکترین معادلش در زبان مقصد برگردانده می شود . (نیومارک ، ۴۶ ، ۱۹۹۸) در این روش ، هدف مترجم ، حفظ امانت است و تمام تلاش انجام داده که چیزی در ترجمه کم یا زیاد نشود . به عنوان مثال : قَلْبِي سَتَجِيبُو لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي (بقره / ۱۸۶) پس باید دعوت مرا بپذیرید و باید به من ایمان بیاورند .

نتیجه گیری

قرآن کریم، کتاب آسمانی که از سوی خداوند متعال برای سعادت و راه یابی انسان به سوی حق است. و زبان قرآن، زبان عربی بوده که همه از سان ها در پی آن هستند که معارف الهی را کسب کنند. تاکنون بیش از دویست ترجمه از قرآن شناسایی شده که بسیاری از آن کامل، برخی به صورت ناقص و برخی تنها یادی از آنها به جایی مانده است. ترجمه قرآن براساس گزارش های تاریخی از همان ابتدایی اسلام شروع شده و همواره رشد و تکامل یافته است و در مورد ریشه ترجمه بین لغت شناسان اختلاف نظر است. و برای ترجمه تعریف های متعددی بیان شده است، ترجمه عبارت است از برگرداندن منظور گوینده از زبان مبدا به زبان مقصد با حفظ رتبه تاثیر گذاری بر مخاطب و نیز حفظ عناصر و تشکیلات دستوری و بلاغی زبان مبدا و تناسب با نوع ترجمه است. و به حکم و دستور " هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ " و از بین روش ها و ابزارها ترویج، بهترین روش و هدایت، ترجمه قرآن کریم است. ترجمه پژوهان از گذشته های بسیار دور تا به امروز برای ترجمه روشهای را بیان کرده اند که راحت ترین و کلی ترین آنها تحت اللفظی و معنایی یا لفظ به لفظ بوده است. و یکی از مبانی مهم مورد نظر مترجم، زبان شناسی است. که مبانی زبان شناسی در یک نگاه کلی بر قانون های زبانی چون آوایی، واژگانی، دستوری و معنایی را می توان جستجو کرد. و همین طور مبانی کلامی که ارتباط با دانش کلامی داشته و در آیات متشابهه مسئولیت آن را بر عهده گرفته و نوع دیگر مبانی فقهی است که در مورد آیات فقهی به چند دسته تقسیم می شود؛ برخی به صورت واضح و برخی دیگر به صورت کلی است و بعضی دیگر نیز به صورت اشاره به آن پرداخته است. و محمد یزدی که روش سبک او در ترجمه یک واژه از چند معادل استفاده کرده که از مسائل شایان توجه این که ترجمه وی دارای سبک و روش قابل تغییر است. این امر، موجب سبک گفتاری و توضیحی خاص خود شده است. چرا که، مترجم به صورت معمول میان دو یا چند واژه جهت اینکه یک معادل درست و صحیح و دقیق قرار دهد دچار شک و تردید شده و این شکل مرتب در آیات به صورت تکرار می آید. یزدی در ترجمه های خود سعی کرده، ترجمه ای روان، گویا، دارای رسایی تعبیر را بیان نموده تا برای عموم مردم قابل فهم و درک باشد و همچنین در ترجمه خود که مخاطب محور و مقصد گرا بوده؛ و همچنین بسیاری از اضافات توضیحی و تفسیری را در ترجمه خود جای داده است. این توضیحات تفسیری عمدتاً در چند شیوه، که در ترجمه یزدی قابل ملاحظه بوده است، که شامل توضیحات در پاورقی، توضیحات داخل پرانتز و توضیحات در متن ترجمه می باشد. و همچنین در خصوص ارزیابی سنجش ترجمه انتخاب شده در سوره مبارکه بقره که به خط

یزدی برا ساس مدل گار سس این را نشان می دهد که الگویی چگونگی ترجمه گار سس طرحی است که قابل استعمال است. و قابلیت مقایسه بر ترجمه منتخب سوره بقره را دارد؛ بنابراین، می توان این نوع مدل را به عنوان وسیله ای در سمت و سوی اصلاح ترجمه های قرآن در سوره هایی دیگر نیز مورد استفاده قرار داد. ترجمه یزدی، مفاهیم بسیار فراوانی از اضافات توضیحی و همچنین تفسیری را در ترجمه های خود وارد کرده است؛ لذا، می توان این نوع ترجمه را ترجمه ای توضیحی و در کنار آن تفسیری نیز نامید، در ترجمه او از یک کلمه چند معادل استفاده نموده و این جزء مسائلی که در خور توجه در ترجمه او است. و که این امر باعث شده سبک و روش وی را قابل تغییر و تحول قرار دهد. این موضوع علتی شایع است که نشان می دهد روش و سبک ویژه ای برای وی ترسیم کرده است. چرا که گاهاً مترجم، بیشتر اوقات بین دو یا چند کلمه به جهت انتخاب یک جایگزین دقیق و مشخص مردود بوده و این نقص پی در پی در روند ترجمه سوره، ادامه داشته است. و همین طور تعیین سنجش ترجمه، با رعایت اندازه ویژگی ها و خصوصیات مثبت و منفی در ترجمه صورت می گیرد. و براساس داده های بدست آمده الگویی گارسس، ویژگی های منفی در ترجمه سوره بقره، نسبت به ویژگی های مثبت، فراوانی بیش تری دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

قرآن کریم

- ابراهیم، انیس. و نویسندگان. ۱۳۷۹، معجم الوسیط، مترجم: محمد بندر ریگی، تهران: انتشارات اسلامی.
- ابن منظور، محمد بن مكرم. ۱۴۱۴، لسان العرب، بیروت: دار الصادر، ط ۲.
- آذرنوش، آذرتاش. ۱۳۷۵، تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، تهران: انتشارات سروش، چاپ اول.
- آقا بزرگ تهرانی، محمد محسن. ۱۴۰۳، الذریعه الی تصانیف الشیعه، مصصح: احمد بن محمد حسینی، بیروت - لبنان: دار الاضواء، ج ۲۵، ج ۳.
- باقری، زهره، معروف، یحیی. ۱۳۹۶، آسیب شناسی ترجمه فارسی محمد یزدی از قرآن کریم، دوره ۴، ش ۸.
- بی آزار شیرازی، عبد الکریم. ۱۳۷۶، قرآن ناطق، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- جواهری، سید محمد حسن. ۱۳۹۳، روش شناسی ترجمه قرآن کریم، قم: سبجان، ج ۲.
- خرمشاهی، بهاء الدین. ۱۳۷۷، میزگرد بررسی ترجمه های منظوم و مثنوی قرآن، روزنامه دوران امروز، سال اول، ش ۳۳، ص ۷.
- رامیار، محمود. ۱۳۷۹، تاریخ قرآن، تهران: انتشارات امیر کبیر، ج ۴.
- رضایی اصفهانی، محمد علی. ۱۳۸۳، ترجمه قرآن کریم، مصصح: غلامرضا خسروی حسینی، قم: موسسه تحقیقاتی دار الذکر، چاپ اول
- ..
- سید رضی، سید محمد. ۱۳۷۹، نهج البلاغه، ترجمه دشتی، قم: انتشارات مشهور، ج ۲.
- سیوطی، عبد الرحمن بن ابی بکر. ۱۳۸۰، ترجمه الاتقان فی علوم الاتقان، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- شاکر، محمد کاظم. ۱۳۸۲، مبانی و روش های تفسیری، قم: مرکز نشر علوم اسلامی.
- صفی پوری شیرازی، عبد الرحیم. ۱۳۸۹، منتهی الارب فی لغه العرب، مصصح: محمد حسن فوادیان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ج ۱
- طریحی، فخرالدین. ۱۳۷۵، مجمع البحرین، تهران: کتابفروشی مرتضوی.
- قلی زاده، حیدر. ۱۳۸۰، مشکلات ساختاری ترجمه قرآن، تبریز: دانشگاه تهران، ش ۲۸، ط ۱.
- لویس، معلوف. ۱۳۸۰، المنجد فی اللغه، نویسنده: احمد سیاح، تهران: انتشارات اسلام، ج ۲، ج ۲۱.
- مشکور، محمد جواد. ۱۳۷۵، فرهنگ تطبیقی عربی با زبانهای سامی و ایرانی، بنیاد فرهنگ ایران، ج اول.
- میر محمدی زرنندی، سید ابوالفضل. ۱۳۷۵، تاریخ علوم قرآن، ایران - قم: انتشارات دفتر تبلیغ اسلامی، ج ۱۱، ج ۴.
- ناظمیان، رضا. ۱۳۸۹، روشهای در ترجمه از عربی به فارسی، تهران: انتشارات سمت.
- ناظمیان، رضا. ۱۳۹۲، فن ترجمه از عربی به فارسی، تهران: انتشارات سمت.
- نجار، علی. ۱۳۸۱، اصول و مبانی ترجمه قرآن، رشت: کتاب مبین، ج ۲.
- نجار پوریان، علی. ۱۳۸۸، بررسی روش ترجمه فارسی در دوران معاصر، مجله رشد آموزش قرآن، دوره ۷، ش ۱.
- یزدی، محمد. ۱۳۸۸، ترجمه فارسی قرآن کریم، تهران: سازمان اوقاف و امور خیریه انتشارات اسوه.

مقالات

بخاری، محمد بن اسماعیل. ۱۴۱۰، صحیح بخاری، م صر - قاهره: جمهوری م صر العربیه، وزاره الاوقاف، المجلس الاعلی للاشون الاسلامیه، ج ۲.

پروین، بهزاده. مقاله ترجمه پذیری قرآن، مجله بینات، موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)، ۱۳۸۵، ش ۲۴.

حسین، استاد ولی. گزارشی از ویرایش جدید و کامل ترجمه شادروان مهدی الهی قمشه ای، بینات، ۱۳۸۴، ش ۸.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد. ۱۴۱۲، المفردات فی غریب القرآن، م صحیح: صفوان عدنان الدواری، بیروت - دم شق: دارالعلم الشامیه، ط اول.

صافی، محمود بن عبد الرحیم. ۱۴۱۸، الجدول فی اعراب القرآن الکریم، بیروت - دمشق: دارالکتب العربی، ط ۴.

علی و همکاران، صیادانی. نقد و بررسی ترجمه فارسی رمان "قلب اللیل" با عنوان دل شب، پژوهش های ترجمه در زبان ادبیات عربی، ش ۱۶، ص ۸۷-۱۱۸.

عیسی، متقی زاده، سید علاء، نقی زاده. ارزیابی ترجمه متون ادبی، ترجمه فارسی به عربی براساس مدل گارسس، پژوهش های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ش ۱۶، ۱۳۹۶، ص ۱۶۹-۱۹۳.

محمد، رحیمی خویگانی. نقد واژگانی ترجمه گرهارودی از قرآن کریم، بانکیه بر سطح معنایی لغوی گارسس مطالعات ترجمه قرآن و حدیث، ش ۷، ص ۶۹-۹۴.

محمد حسن، امرانی. نقد و ارزیابی کیفیت ترجمه آیت الله یزدی براساس نظریه گارسس، دوره ۵، ش ۱۰، منابع عربی

ناصر و شهین فرزانه، رشیدی. ارزیابی و مقایسه ترجمه فارسی رمان انگلیسی شاهزاده و گدا اثر مارک تواین براساس الگوی گارسس، مجله زبان پژوهی دانشگاه الزهرا، ش ۳، ص ۵۸-۱۰۸.

منابع انگلیسی: Peter

Newmark, peter. A textbook of translation. New York: Prentice-Hall (۱۹۸۹).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی